

Z A B E L E Š K A

o razgovoru Predsednika Republike sa predsednikom SAD
Ričardom Niksonom, 30. septembra 1970. u Beogradu

Razgovoru je prisustvovao i prevodilac
predsednika Niksona Aleksandar Akalovski, koji je ceo
tok razgovora detaljno beležio.

Oba predsednika izrazila su zadovoljstvo
što im se pružila prilika za neposrednu razmenu mišljenja
i dogovorila su se da razmena mišljenja bude otvorena i
direktna.

Nikson je istakao značaj razgovora predsed-
nika Tita sa američkim državnim sekretarom Rodžersom u
Adis Abebi i podvukao da je taj razgovor bio veoma kori-
stan upravo zbog toga što je bio otvoren. Zahvalio se
drugom Predsedniku što je u susretu sa predsednikom Naserom
u Asuanu posle razgovora sa Rodžersom ukazao na želju i
interes SAD za mirno rešenje krize na Bliskom istoku, što
je svakako doprinelo Naserovom prihvatanju Rodžersovog
plana. Izrazio je žaljenje zbog smrti predsednika Namera,
koja je nastupila u tako osetljivom trenutku za razvoj
situacije na Bliskom istoku. Upitao je zatim druga Pred-
sednika kako će se Naserova smrt, po njegovom mišljenju,
odraziti na situaciju na ovom području i da li treba oče-
kivati promene u dosadašnjoj politici UAR u odnosu na
arapsko-izraelski sukob. Interesovalo ga je i koja će li-

čnost, po oceni druga Predsednika, naslediti Namera na položaj šefa države.

Drug Predsednik je odgovorio da smrt predsednika Namera svakako unosi nove zabrinjavajuće elemente u ionako složenu situaciju na Bliskom istoku. Ne veruje, međutim, da će dovesti do promena u dosadašnjoj politici UAR. Dobro poznaje najbliže Namerove saradnike - El Sadata, Ali Sabria, Mohiedina i druge - među kojima će najverovatnije biti izabran novi šef države. Oni su godinama tesno saradjivali sa predsednikom Namerom, učestvovali u stvaranju i sprovođenju njegove politike i nema razloga da sada promene kurs, pod uslovom da im se ne nastoje nametnuti neprihvatljiva rešenja. Posebno je važno da se izbegne svaki korak koji bi mogao da oteža konsolidaciju prilika u UAR i da izbací na površinu ekstremne elemente. Jasno je, na primer, da UAR ne može pristati ni na kakve teritorijalne koncesije. Sam Namer je dobro znao-a o tome je u razgovorima i otvoreno govorio - da bi i najmanji teritorijani ustupak zapečatio njegovu sudbinu, odnosno da se ni on ne bi mogao održati na vlasti kada bi ustupio i pedalj danas okupiranih arapskih teritorija. To važi tim pre za njegove nasledike, koji nemaju njegov uticaj, niti uživaju njegov prestiž. Uporno izraelsko insistiranje na nameri da zadrže okupirane teritorije - o čemu je još ovih dana govorila premijer Golda Meir - praktički zatvara put miroljubivom rešenju. Ako su SAD zaista zainteresovane za mir na ovom području, onda treba da vrše

jači pritisak na izraelsku vladu kako bi ova prihvatila realniju i fleksibilniju politiku.

Takav pritisak i vršimo, rekao je Nikson, iako naše mogućnosti uticaja nisu tako velike kao što se obično misli. Trebalo bi, međjutim, tražiti i od SSSR-a da utiče na arapske zemlje, a posebno na UAR, da poštuju preuzete obaveze. Poznato je da je Ujedinjena Arapska Republika, uz znanje i pomoć Sovjetskog Saveza, izvršila pomeranje raketnih baza duž Sueckog kanala, kršeći odredbe sporazuma o prekidu vatre neposredno pošto ga je prihvatila. Takvi postupci dovode u sumnju iskrenost namera arapske strane i otežava SAD da utiču na Izrael, koji s razlogom postavlja pitanje svrsishodnosti potpisivanja sporazuma kojih se druga strana ne pridržava.

Ako je i došlo do kršenja sporazuma, rekao je drug Predsednik, to ne bi trebalo uzeti kao pretekst za osujećivanje razgovora o miru. Ne treba zaboraviti da se prostrane arapske teritorije nalaze pod izraelskom okupacijom. Rakete o kojima je reč predstavljaju odbrambeno oružje. Treba shvatiti da zemlja koja je ugrožena koristi svaku priliku za jačanje svoje odbrane. Ako je i došlo do pomeranja raketa, krivica je samo formalno na strani UAR. Stvarna krivica je na strani onih koji drže tuđe teritorije i koji se na njima još i utvrđuju.

Poznato je inače, nastavio je drug Predsednik, da se UAR od samog početka opredelila za miroljubivo rešenje, naravno pod uslovom da budu priznata legitim-

na prava arapskih naroda. Izrael je taj koji se već godinama oglašuje o rezolucijama UN i koji osujećuje svaki pokušaj u pravcu miroljubivog rešenja.

S tim u vezi drug Predsednik je podsetio da je 1967. godine, neposredno posle agresije Izraela na arapske zemlje, posetio UAR, Siriju i Irak. U razgovoru sa celokupnim egipatskim rukovodstvom, na čelu sa predsednikom Naserom, ukazao je na potrebu orijentacije na miroljubivo rešenje. Ukazao je i/na neophodnost priznavanja Izraela kao države koju priznaju UN i ogromna većina zemalja sveta, kao stvarnosti koja se više ne može osporavati. To je bio prvi put, naglasio je drug Predsednik, što sam se usudio da im to otvoreno kažem. Složili su se, iako im je to teško palo. Prihvatili su i osnovne postavke iz 5 tačaka, koje je Jugoslavija tada predložila kao bazu za traženje političkog rešenja, a koje su predviđale povlačenje izraelskih trupa sa okupiranih teritorija, garantije za bezbednost Izraela u granicama od pre 5. juna, slobodnu plovidbu kroz Suecki kanal i Akabski zaliv i rešenje palestinskog problema. Iste predloge su Sirija i Irak odbili.

Pomenutih 5 tačaka prihvatio je, međjutim, bar u osnovnim crtama, predsednik Svetskog jevrejskog kongresa Goldman koji je u to vreme, na svoje traženje, posetio druga Predsednika u Beogradu. U toku razgovora, rekao je drug Predsednik, pokazalo se da Goldman realno gleda na situaciju na Bliskom istoku, njene moguće reperkusije i

izglede za rešenje. Složio se sa potrebom povlačenja Izraela sa okupiranih teritorija, naravno uz odgovarajuće garantije za njegovu bezbednost. Njegove stavove nije, međutim, prihvatila izraelska vlada, koja ga je dezavuisala, pa čak i osudila što se neovlašćeno upušta u diskusije o pitanjima koja spadaju u isključivu nadležnost vlade u Tel Avivu.

Goldman je ponovo došao pre nekoliko meseci, nastavio je drug Predsednik. I tom prilikom ispoljio je realnost i fleksibilnost. I dalje zastupa potrebu povlačenja Izraela sa svih okupiranih teritorija, sa mogućim izuzetkom Golanske visoravni.

Golanska visoravan predstavlja, zajedno sa Jerusalimom, najosetljiviji deo teritorijalnog problema, rekao je predsednik Nikson.

Rešenje koje Goldman predlaže za Jerusalim sastoji se u stvaranju jedne vrste enklave, u okviru koje bi svaka verska zajednica upravljala svojim svetim mestima, istakao je drug Predsednik.

Nikson se o tome nije izjasnio.

Nastavljajući svoje izlaganje, drug Predsednik je rekao da Izrael nije nikada imao tako povoljnu šansu da definitivno obezbedi priznavanje svoje egzistencije, razume se u okviru granica od pre 5. juna. Vreme ne radi za Izrael. Broj Arapa se stalno povećava. Za 10-15 godina biće ih oko 140 miliona, nasuprot najviše 5 miliona Izraelaca. Vremenom će steći sve bolje i savremenije naoružanje i postaće sve sposobniji za uspešno ratovanje. SAD ne mogu večno ostati na tom području. Ko će onda sprečiti Arape da ostvare davnu

pretnju o bacanju Izraela u more.

Nikson se složio. Rekao je da su i sami svesni činjenice da vreme ne radi za Izrael. Zato se i zalažu za miroljubivo rešenje, ali i za postizanje takvih sporazuma koji će zaista pružati garantije da će biti poštovani. U tom kontekstu Nikson je upitao druga Predsednika da li veruje da je Sovjetski Savez istinski zainteresovan za uspostavljanje mira na Bliskom istoku. Nije li možda tačnija pretpostavka da su oni zainteresovaniji za očuvanje svojih pozicija u arapskim zemljama, a te su pozicije svakako čvršće u nesredjenoj situaciji u kojoj je arapskim zemljama sovjetska pomoć neophodna.

Drug Predsednik je odgovorio da ima i drugih načina da SSSR obezbedi svoje pozicije u arapskim zemljama. Veruje da je Sovjetski Savez stvarno zainteresovan za smirivanje situacije na Bliskom istoku, jer ne želi konfrontaciju sa SAD na tom području. O tome svedoči, po oceni druga Predsednika, i stav SSSR-a za vreme nedavnih sukoba u Jordanu. SSSR je, po cenu izvesnog žrtvovanja svog prestiža kod Palestinaca i u delu arapske javnosti, energično tražio od Sirije da ne uputi trupe u Jordan kao pomoć Palestincima, a od Iraka, čije su se trupe već tamo nalazile, da ih povuče. To je svakako učinjeno sa ciljem da se spreči proširenje sukoba.

Dogadjaji u Jordanu, nastavio je drug Predsednik, još jednom su istakli značaj palestinskog pitanja i neophodnost njegovog što skorijeg rešenja. Treba da je svima

jasno da ne može biti trajnog mira na Bliskom istoku dok milion Palestinaca, proteranih iz svojih domova pre više od 20 godina, nastave da žive u neljudskim uslovima, pod šatorima, u pesku. Mlada generacija, koja je izrasla u tim šatorima, latila se danas oružja i spremna je na sve. Rešenje nije lako, ali nije ni nemoguće. Izgleda da nisu svi Palestinci zainteresovani za povratak svojim domovima, kojih ionako više nema ili u koje su se uselili Izraelci. Goldman ocenjuje da bi se oko 50.000 izjasnilo za povratak, ukoliko bi im to bilo omogućeno. Ostalima bi, po mišljenju druga Predsednika, trebalo isplatiti materijalnu naknadu, koja bi im omogućila da ponovo steknu uslove za dostojan život i rad, na zapadnoj obali Jordana ili u nekoj od arapskih zemalja. Izrael troši ogromna sredstva na naoružanje. Jevreji u SAD sakupili su, izgleda, preko milijardu dolara za pomoć Izraelu. Kad bi se deo tih sredstava odvojio za ublažavanje problema Palestinaca, to bi olakšalo i rešenje krize na Bliskom istoku u celini.

SAD bi bile spremne da učestvuju u obezbeđenju materijalnih sredstava za rešavanje problema Palestinaca, rekao je Nikson. Dodao je da veruje da bi i Izrael dao svoj doprinos, kao i Jevreji u svetu. Pitanje je, međutim, da li bi Palestinci prihvatili takvo rešenje. Sudeći prema njihovim izjavama, oni ne prihvataju ništa drugo osim brisanja Izraela sa mape sveta.

I medju njima ima umerenih i ekstremista, rekao je drug Predsednik. Smatra, međutim, da

bi se uz iskrene napore i obostranu dobru volju moglo postići zadovoljavajuće i pravično rešenje.

U nastavku razgovora, Nikson se interesovao kako afričke zemlje - koje drugi Predsednik daleko bolje poznaje - ocenjuju politiku SAD u Africi. Istakao je da ga posebno interesuje stav zemalja takozvane crne Afrike.

Drug Predsednik je rekao da se SAD zamera što je njihova pomoć uglavnom popraćena pokušajima mešanja u unutrašnje stvari zemlje kojoj se pomoć dodeljuje. Afričkim zemljama je potrebna pomoć i one su željne i spremne da je prihvate, ali traže da pomoć bude besuslovna, usklađena sa njihovim potrebama i usmerena na stvarno ubrzavanje njihovog ekonomskog i opšteg napretka. Zemlje u razvoju su potencijalno veoma bogate. Njima ne treba milostinja. Treba im pomoći da se razviju kako bi postale ravnopravni partneri razvijenim zemljama u obostranom interesu. Pored toga, pogrešno je shvatiti svaku progresivnu promenu u Africi kao kretanje ka komunizmu. U pitanju su progresivni preobražaji koji odgovaraju potrebama i specifičnim uslovima tih zemalja i koje bi trebalo podržati. Svako mešanje u unutrašnje stvari može samo da dovede do unutrašnjih sukoba i do nestabilnosti na čitavom kontinentu. Što se tiče zemalja takozvane crne Afrike, one su posebno osetljive na pomoć i podršku rasističkim režimima na jugu Afrike koji ne samo što ugrožavaju njihovu nezavisnost, već zaista predstavljaju sramotu za čovečanstvo u ovom veku opšte emancipacije naroda.